

УДК 81'44:001.891

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2021.4.12>

П. О. ГАЄВА

викладач кафедри гуманітарного спрямування

Національний технічний університет України, м. Київ, Україна

Електронна пошта: polinahaieva123@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2017-3430>

МЕТОДИЧНИЙ ДИСКУРС У СУЧАСНІЙ ДИСКУРСИВНІЙ ПАРАДИГМІ

У статті було встановлено, що значення терміна «дискурс» співвідноситься з конкретною дослідницькою позицією, яка залежить від рамок відповідної наукової галузі. Відзначено, що розрізняють сфери мовного дискурсу теорії мовленнєвого акту, соціолінгвістики, етнографії, прагмалінгвістики, аналізу бесіди та аналізу змінних. Описано історію існування методики як наукової дисципліни. Відзначена особливість методики як дисципліни, вона не є самостійною наукою, а спирається на дані мовознавства

Здійснили класифікацію методичного дискурсу та виділили такі типи: на підставі хронологічного чинника, на підставі підходів до навчання з точки зору об'єкта навчання (мовної, мовленнєвої), на підставі підходів з точки зору способів навчання (прямий, свідомий, діяльнісний).

Описано періодизацію методичного дискурсу в англomовному середовищі. Окрім того, ми відзначили, що залежно від мети навчання методичний дискурс можна розділити на три періоди: навчання мови, навчання мовної діяльності, формування компетентності.

Оскільки в перший період (кінець 19 століття – початок 20 століття) в лінгвістиці домінує структуралізм, цей підхід розглядає мову як статичну, «складну багаторівневу систему, що містить багато взаємопов'язаних і взаємозалежних дискретних елементів». У третій період розвитку методичного дискурсу співвідноситься з інформаційною моделлю взаємодії тем дискурсу, що вимагає від викладача глибоких знань з лінгвістики, педагогіки, психології та методики навчання мови.

Компетентнісний підхід до навчання контрастує з парадигмою знань, яка розглядає діяльність учня як накопичення знань, а діяльність вчителя – як трансляцію готових знань.

Таким чином, компетентність – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, умінь, способів діяльності), пов'язаних із певною сукупністю об'єктів і процесів і необхідних для пов'язаної з ними якісної продуктивної діяльності. Компетенція – це володіння особою відповідною компетенцією, яка включає її особисте ставлення до неї та предмет діяльності.

Ключові слова: дискурс, методичний дискурс, періодизація методичного дискурсу, компетентність, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Із розвитком інформаційних технологій зростає пізнавальна активність у суспільстві, зростає попит на освітню інформацію на веб-сайтах та науково-популярних онлайн-журналах. Сучасний світ, який за останні роки зіткнувся з низкою різноманітних криз, гостро потребує актуальної інформації, створеної наукою та орієнтованої не лише на академічну спільноту, а й на широку громадськість [Nichols, 2019 : 1–8]. У дослідницькій літературі з наукової комунікації обговорюються способи безпосереднього інформування громадськості про науку та вирішення пов'язаних із нею проблем, наприклад, сприяння характеру наукового охоплення [Koivumäki 2021 : 1–21]. У цьому контексті актуальними стають стратегічні аспекти наукової комунікації. Сучасні умови спілкування дозволяють включити зворотний канал,

який забезпечує не тільки знання, які пропонує відправник, а й потенціал активації знань у одержувача. Виходячи з цього, вибір стратегій просування науки визначається їхніми комунікативними функціями та взаємозв'язком між такими факторами, як об'єкт, реципієнт, цілі, потреби, форми знання, наукові традиції тощо [Liebert 2019 : 400–401, 414].

Аналіз попередніх досліджень. Розглядом різних репрезентацій концепту в методичному дискурсі займалися М. А. Хрусталева (2007), А. А. Філіппова. (2008), М. Г. Заседателева (2011) та ін. Незважаючи на численні сучасні дослідження, в яких вивчаються процеси метафоризації, в когнітивно-дискурсивній ракурсі вона залишається маловивченою.

Тому **метою** нашої статті є:

1. Описати англomовний методичний дискурс.

2. Розкрити основні етапи розвитку методичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу.

Л. Онучак визначає, що зміст поняття «дискурс» співвідноситься з певною дослідницькою позицією, яка залежить від рамок відповідного наукового напрямку. Загалом можна говорити про три концепції дискурсу, що висловлюють різні підходи до «мови – мовлення – мовленнєвої діяльності» [Онучак 2021 : 324–332].

Ю. Цимбал зазначає: «Основні ідеї Р. О. Якобсона, Н. С. Трубецького, С. О. Карцевського й ін. отримали своє продовження у визначенні сутності дискурсу як використання мови. За такого трактування дискурс постає як родові поняття щодо видових понять тексту, діалогу» [Цимбал 2012 : 88].

О. Герасименко відзначає, що одне із ключових понять сучасних гуманітарних знань дискурс досліджується філософією, семіотикою, соціальною психологією, теорією штучного інтелекту, етнографією, літературознавством, теорією комунікації, а також різними напрямками лінгвістики. Серед лінгвістичних напрямків, які займаються студіюванням дискурсу, виокремлюють теорію мовленнєвого акту, соціолінгвістику, етнографію, прагмалінгвістику, конwersаційний аналіз та варіативний аналіз» [Герасименко 202 : 30–39].

Один із цих підходів сформувався в когнітивній лінгвістиці. У його основі – когнітивістські уявлення про існування незмінної дійсності та про автономність суб'єкта. Суб'єкт як частина цієї дійсності має здатність до її відображення, що забезпечує йому орієнтацію і, відповідно, виживання у світі.

Разом із тим протягом всієї історії існування методики як наукової дисципліни широко дискутувалося питання про її статус, а саме про те, чи є методика навчання іноземним мовам самостійною наукою, або спирається на дані інших наук. А. Н. Щукін виділяє такі точки зору на цю актуальну для даної науки проблему, що існували в ХХ столітті:

- 1) методика не є самостійною наукою, а спирається на дані мовознавства;
- 2) методика – прикладна область психології;
- 3) методика є розділом педагогіки (приватної дидактикою) і спирається на дидактичні принципи, що розробляються в цій галузі знань.

Звернемося до розгляду специфіки методичного дискурсу. Традиційно в методичному дискурсі виділяють практичну, загальноосвітню, виховну та розвиваючу цілі [Алексеева 2002 : 200].

Існують різні класифікації опису методичного дискурсу: на підставі хронологічного чинника, на підставі підходів до навчання з точки зору об'єкта навчання (мовної, мовленнєвої), на підставі підходів з точки зору способів навчання (прямий, свідомий, діяльнісний) і ін. При вивченні таких комплексних, інтегративних об'єктів, як дискурс, використовують методичку поліпарадигмального аналізу, що об'єднує кілька дослідницьких парадигм. При цьому різні аспекти дискурсу демонструють евристичність кожної з дослідницьких парадигм, а також компліментарність отриманих результатів [Алексеева 2002 : 200].

На наш погляд, під час складання періодизації методичного дискурсу потрібно враховувати кілька параметрів, такі як: мета навчання, метод вивчення об'єкта, психолінгвістичні моделі оволодіння мовою, метод навчання, модель взаємодії суб'єктів навчального процесу, модель навчання.

Так, залежно від мети навчання методичний дискурс можна розділити на три періоди: 1) період навчання мови (далі перший період); 2) період навчання мовної діяльності (далі другий період); 3) період формування компетентності (далі третій період).

Наведемо коротку характеристику кожного з періодів. (Інформація представлена в таблиці 1)

Згідно з інформацією, представленою в таблиці 1, методичний дискурс у своєму розвитку пройшов крізь три чітко окреслені періоди розвитку. Надамо коротку характеристику даним періодам.

У перший період (кінець ХІХ століття – початок ХХ століття), оскільки в лінгвістиці переважає структуралізм, даний підхід розглядає мову як статичну, «складну багаторівневу систему, що включає в себе безліч взаємопов'язаних і взаємообумовлених дискретних елементів».

Володіння іноземною мовою розглядається в рамках контрастивної гіпотези як таке, що відбувається під безпосереднім впливом першої мови. В основу розуміння сутності процесу оволодіння мовою покладена ідея про те, що мовні явища, однакові в обох мовах, можуть

Таблиця 1

Періодизація методичного дискурсу

Періоди	Ціль навчання	Метод дослідження об'єкта	Метод навчання	Модель взаємодії суб'єктів навчального процесу	Модель навчання
Перший період (кінець ХХ століття – початок ХХ століття)	Мова (language)	структуралізм	граматико-перекладний метод	інструментальний	презентація, практика, приклади.
Другий період (початок ХХ століття – кінець ХХ століття)	мовна діяльність (performance)	функціоналізм	комбінований	патерналістська	спостереження постановка гіпотези, експериментування
Третій період (кінець ХХ століття – початок ХХІ століття)	компетенція (competence)	особистісно-діяльнісний підхід	автономність	інформуюча	залучення, вивчення, активізація

бути легко засвоєні, а явища, що відрізняються, викликають труднощі і помилки. Звідси робиться аналіз, що процес навчання іноземним мовам повинен базуватися на ретельному аналізі лінгвістичних систем двох мов із метою виявлення подібних і відмінних один від одного явищ [Гальскова 2003 : 192].

У методичному дискурсі в даний час метою навчання є мова як система, при цьому використовується тільки один метод, граматико-перекладний, що спирається на принцип свідомого підходу до навчання. Даний метод існував з давніх часів і був широко поширений при навчанні грецької мови і латині, а в ХІХ ст. став використовуватися в методиці викладання інших європейських мов. В основу навчання було покладено такі принципи: головним об'єктом навчання є граматики, оволодіння якої дає уявлення про систему мови; в якості ведучого способу навчання розглядається дедукція; основним прийомом розкриття значення лексичних одиниць і граматичних форм є дослівний переклад, а способом їх збереження в пам'яті – заучування напам'ять; рецептивне володіння мовою розглядається як головне завдання навчання [Гальскова 2003 :192].

Компетентнісний підхід до навчання протиставляється знаннєвій парадигмі, яка розглядає діяльність учня як накопичення знань, а діяльність вчителя – як трансляцію готового знання. Базовими поняттями даного підходу є поняття «компетентність» і «компетенція». Під компетенцією розуміється «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок,

способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів і необхідних, щоб якісно продуктивно діяти по відношенню до них», тобто відчужена, заздалегідь задана вимога до освітньої підготовки учнів (державне замовлення, стандарт); під компетентністю розуміється «володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особистісне ставлення до неї і предмету діяльності», тобто особистісну якість і мінімальний досвід по відношенню до діяльності в заданій сфері [Хуторской 2003 : 58–64].

Сам термін «компетентність» був запропонований Н. Хомським у 1965 році (Массачусетський університет, США) стосовно до теорії мови, до трансформаційної граматики. І спочатку компетенція позначала здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовленевої діяльності в рідній мові (переклад наш) [Хуторской 2003 : 58–64].

Отже, компетентність можна визначити як професійно значущу якість особистості, а компетенцію – як обізнаність, знання в якій-небудь сфері діяльності особистості. Тобто компетентність розглядається як системне поняття, а компетенція – як її складова частина, основа для подальшого формування та розвитку компетентності.

Третій період розвитку методичного дискурсу співвідноситься з інформаційною моделлю взаємодії суб'єктів дискурсу, що вимагає від учителя глибоких знань лінгвістики, педагогіки, психології, методики викладання мови. Для цієї моделі характерна автономність і вчителя,

і учнів у прийнятті рішень, їхня спільна творча діяльність [Гальскова 2003 : 192].

Із даною моделлю взаємодії між учителем і учнем співвідноситься модель навчання ESA (engage, study, activate) – залучення, вивчення, активізація, запропонована Дж. Хармером. Дана модель передбачає вмотивованість учнів, вивчення мовних засобів і активне використання вивченого матеріалу в мові. Існує можливість такого навчання, коли урок не планується, а у своїх діях учитель керується тим, що відбувається в класі, і крок за кроком, без будь-якого попереднього плану, чисто інтуїтивно будує урок, тип якого називається «дорога в джунглях» (jungle path).

Результати й висновки. Дослідивши періодизацію методичного дискурсу, можемо стверджувати, що даний різновид удосконалився за три періоди його становлення. Повне уявлення про досліджувану предметну область можна отримати при зверненні до сукупності текстів, у яких репрезентовано спеціальне знання. У даний час у лінгвістичній науці представлені різні визначення категорії дискурсу, що говорить про складність та різноманіття даної категорії, а аналіз численних концепцій дискурсу свідчить про фрагментарність представленого в них знання, антиномічність та суперечливість багатьох визначень дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Л. М., Мишланова С. Л. Медицинский дискурс: теоретические основы и принципы анализа. Пермь : Изд-во Перм. ун-та, 2002. 200 с.
2. Вятютнев М. Н. Понятие языковой компетенции в лингвистике и методике преподавания иностранных языков. *ИЯШ*. 2014. № 6. С. 55–64.
3. Гальскова, Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам : пособие для учителя. Москва, 2003. 192 с.
4. Герасименко О. Ю. Трактование «дискурса» и его характеристика в лингвистике. *Интеллект, личность, цивилизация*. 2021. № 1(22). С. 30–39.
5. Колесникова И. Л., Долгина, О. А. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. Cambridge University Press, Русско-Балтийский информационный центр: БЛИЦ. Санкт-Петербург, 2001. 223 с.
6. Колкова М. К. Традиции и инновации в методике обучения иностранным языкам / под ред. М. К. Колковой. Санкт-Петербург : КАРО, 2016. 288 с.
7. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. 2-е изд., доп. Москва : Большая рос. энцикл., 2002. 709 с.
8. Онучак Л. Дискурс як об'єкт сучасної лінгвістики. *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 2021. 45. С. 324–332.
9. Проблемы учебной лексикографии и обучение лексике : сборник статей / под ред. П. Н. Денисова, В. В. Морковкина. Москва, 2015. 456 с.
10. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностноориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.
11. Цимбал Ю. О. Поняття «методичний термін» в англомовному педагогічному дискурсі. *Філологічні студії*. 2018. С. 88.
12. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (К основам сопоставительного терминоведения). Львов, 1988. 155 с.
13. Liebert Wolf-Andreas. Communicative strategies of popularization of science (including science exhibitions, museums, magazines). *Science Communication*. 2019. P. 399–416.
14. Nichols M. D., Petzold, A. M. A crisis of authority in scientific discourse: Cultural Studies of Science Education. 2019. P. 1–8.
15. Koivumäki K., Koivumäki, T., Karvonen, E. Challenges in the collaboration between researchers and in-house communication professionals in the digital media landscape: *Journal of Science Communication*. 2021. № 20(03). P. 1–21.
16. Dobson M. Dialogs for Everyday Use. Washington, D.C., 2018. 85 p.

REFERENCES

1. Alekseeva L.M., Mishlanova S.L.(2002) Meditsinskiy diskurs: teoreticheskie osnovy i printsipy analiza [Medical discourse: theoretical foundations and principles of analysis]. *Perm' : Izd-vo Perm. un-ta*, p. 200 (in Russian)
2. Vyatyutnev M. N. (2014) Ponyatie yazykovoy kompetentsii v lingvistike i metodike prepodavaniya inostrannykh yazykov [The concept of linguistic competence in linguistics and methods of teaching foreign languages]. *IYaSh*. № 6. pp. 55 – 64. (in Russian)

3. Gal'skova, N.D. (2003) *Sovremennaya metodika obucheniya inostrannym yazykam: posobie dlya uchitelya* [Modern Methodology for Teaching Foreign Languages: Teacher's Manual]. *Moskva*, p.192 (in Russian)
4. Gerasimenko O. Yu. (2021) Traktovanie «diskursa» i ego kharakteristika v lingvistike [Interpretation of "discourse" and its characterization in linguistics.]. *Intellekt, lichnost', tsivilizatsiya*, №(1 (22)). pp. 30-39. (in Russian)
5. Kolesnikova, I.L., Dolgina, O.A. (2003) *Anglo-russkiy terminologicheskiy spravochnik po metodike prepodavaniya inostrannykh yazykov* [English-Russian Terminology Manual on Methods of Teaching Foreign Languages]. *Cambridge University Press, Russko-Baltiyekey informatsionnyy tsentr: BLITs Sankt-Peterburg*, p.223 .
6. Kolkova M.K. (2016). Traditsii i innovatsii v metodike obucheniya inostrannym yazykam [Traditions and innovations in teaching foreign languages]. *pod red. M. K. Kolkovoy. SPb.: KARO*, p. 288 (in Russian)
7. Yartseva V.N. (2002) *Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Linguistic Encyclopedic Dictionary]. *Moskva: Bol'shaya ros. entsykl.*, p. 709 (in Russian)
8. Onuchak L. (2021) *Dyskurs yak ob'ekt suchasnoi linhvistyky* [Discourse as an object of modern linguistics]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia»*, № 45, pp. 324–332. (in Ukrainian)
9. Denisova P. N., Morkovkina V.V. (2015) *Problemy uchebnoy leksikografii i obuchenie leksike* [Problems of educational lexicography and teaching vocabulary]. *Sbornik statey . M.*, 2015. p. 456 (in Russian)
10. Khutorskoy A. (2003) *Klyucheve kompetentsii kak komponent lichnostnoorientirovannoy paradigmy obrazovaniya* [Key competencies as a component of the personal-oriented paradigm of education]. *Narodnoe obrazovanie*, № 2, pp. 58-64. (in Russian)
11. Tsymbal Yu.O. (2018) *Poniattia «metodychnyi termin» v anhlomovnomu pedahohichnomu dyskursi* [The concept of "methodical term" in English pedagogical discourse]. *Filolohichni studii.*, p.88. (in Ukrainian)
12. Tsitkina F.A. (1988) *Terminologiya i perevod* [Terminology and translation]. (*K osnovam sopostavitel'nogo terminovedeniya*): *L'vov*, pp. 155. (in Russian)
13. Liebert Wolf-Andreas (2019). *Communicative strategies of popularization of science (including science exhibitions, museums, magazines): Science Communication*. pp. 399-416. (in English)
14. Nichols, M. D., Petzold, A. M. (2019). *A crisis of authority in scientific discourse: Cultural Studies of Science Education*. pp. 1-8. (in English)
15. Koivumäki, K., Koivumäki, T., Karvonen, E. (2021) *Challenges in the collaboration between researchers and in-house communication professionals in the digital media landscape: Journal of Science Communication*. № 20(03). P. 1-21. (in English)
16. Dobson M. (2018) *Dialogs for Everyday Use. Washington, D.C.*, 85 p. (in English)

O. P. HAIEVA

Lecturer at the Department of Humanities,
National Technical University of Ukraine, Kyiv, Ukraine
E-mail: polinahaieva123@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2017-3430>

METHODICAL DISCOURSE IN MODERN DISCURSIVE PARADIGM

The article found that the meaning of the term “discourse” correlates with a specific research position, which depends on the framework of the relevant scientific field. It is noted that distinguish the areas of language discourse of the theory of speech act, sociolinguistics, ethnography, pragmalinguistics, analysis of conversation and analysis of variables. The history of the methodology as a scientific discipline is described. The peculiarity of the technique as a discipline is noted, it is not an independent science, but relies on the data of linguistics

They made the classification of methodological discourse and identified the following types: on the basis of a chronological factor on the basis of approaches to learning from the point of view of the object of learning (language, language), on the basis of approaches from the point of view of teaching methods (direct, conscious, active).

Describe the periodization of methodological discourse in the English-speaking environment. In addition, we noted that depending on the purpose of learning, the methodological discourse can be divided into three periods: learning the language of teaching language activity, forming competence.

Since structuralism dominates linguistics in the first period (late 19th century – early 20th century), this approach views language as a static, “complex multi-level system containing many interconnected and interdependent discrete elements”. It is in the third period of development of methodological discourse that correlates with the information model of interaction of topics of discourse, which requires from the teacher deep knowledge of linguistics, pedagogy, psychology and methodology of language learning.

Competence approach to learning contrasts with the paradigm of knowledge, which considers the activity of the student as the accumulation of knowledge, and the activity of the teacher as a translation of ready-made knowledge.

Thus, competence is a set of interrelated qualities of the individual (knowledge, skills, skills, methods of activity) associated with a certain set of objects and processes and necessary for their related qualitative productive activities. If competence is the possession of a person of the relevant competence, which includes his/her personal attitude to him/her and the subject of activity.

Key words: discourse, methodological discourse, periodization of methodological discourse, competence, competence approach.